

Innhold

Forord	11
Kapittel 1 Sosiale nettverk	13
1.1 Individnettverk – personlige nettverk.....	14
Nettverkens størrelse	17
Nettverksforskjeller: kjønn og sosialklasse	18
Ressurser og tilpasning.....	20
Påvirkning.....	21
1.2 Kontekstuelle nettverk	22
1.3 Partielle nettverk – saknettverk	25
1.4 Nettverkene i samfunnet	26
1.5 Nettverk som system	28
Systemanalyse	32
Kapittel 2 Nettverkstenkning: fra Gemeinschaft til Facebook	34
2.1 Forandring og fellesskap: den historiske bakgrunnen	34
2.2 «Community»	38
2.3 Nettverksorientert forståelse.....	40
2.4 Sosiale nettverk	42
2.5 Begreper på reise	44
2.6 Nettverkssamfunnet.....	46
Nettverkssamfunnets egenskaper	47
Nettverksteknologi	48
Nettverksøkonomi.....	50
Kapittel 3 Relasjoner, arenaer og nettverksdanning	53
3.1 Sosiale relasjoner	53
Relasjonskonflikter	55
3.2 Relasjonsutvikling og forming av nettverk	55
3.3 Hvorfor velger vi?	57
Forklaringer ovenfra og nedenfra	58
Utbytte og kostnader	60

3.4	Hvem vil vi være sammen med?	63
	«Homophily».	63
	Inngrupper og utgrupper	66
	Særpreg	66
	Balanseteori og relasjonsmegling	67
3.5	Innadvendte og utadrettede nettverk – «bonding vs. bridging» .	69
3.6	«Verden er liten» – og barrierer mellom grupper	70
3.7	Arenaer	72
	Tilstedeværelse, interaksjon og bytte	72
	Arenaer og aktiviteter.	73
	Føringer og fokus.	74
	Geografiske arenaer – lokalsamfunn og nærmiljø	76
3.8	Digitale arenaer og virtuelle nettverk	77
	Facebook: individuelle, kontekstuelle og partielle nettverk. . .	78
	Relasjoner og aktiviteter.	79
3.9	Betingelser for etablering av sosiale nettverk.	81
	Personlige egenskaper	81
	Tilskrevne egenskaper	83
	Kontekstuelle faktorer	84
	Oppsummerende om nettverksdanning.	85
3.10	Nettverksvedlikehold	86
	Et nettverk blir til underveis	86
	Selektiv sosial persepsjon	87
	Vedlikeholdsstrategier	87
Kapittel 4 Sosial kapital		91
4.1	Nettverk og ressurser	91
4.2	Kapitalformer	92
4.3	Den sosiale kapitalens komponenter	97
4.4	Sosial kapital og yrkesliv	99
	Lønn og karriere	101
	Yrkesmessig og økonomisk ulikhet	102
4.5	Utdanning	104
4.6	Velvære og helse.	105
4.7	Bytte og gjensidighet	106
	Familien: altruisme eller bytte?.	109
4.8	Ansvar og omsorg	111
4.9	Investeringer og vedlikehold	112
4.10	Nettverksstrategier	114
4.11	Kapitaletikk og bærekraftige relasjoner.	116
4.12	Negativ sosial kapital; kriminalitet	118

4.13	Kapitalkartlegging	120
4.14	Nettverksstrukturer og sosial kapital	121
	Ressurser i svake bånd	122
4.15	Lukking og megling.	124
	Strukturelle hull.	125
	Nyskaping og entreprenørskap.	126
4.16	Nettverksstrategiske plasseringer	129

Kapittel 5	Livskvalitet, støtte og helse	130
5.1	Sosiale behov og livskvalitet	130
5.2	Vennskap, nærhet og ensomhet	132
	Ensomhet	134
5.3	Familie, familiekontakt og familienettverk	136
	Familieoppløsning.	137
	Nettverk og familie	139
5.4	Bosted	140
	Flytting	141
5.5	Migrasjon og etniske minoriteter	142
	Lukkede og innadvendte nettverk	144
5.6	Nettverk i utsatte grupper	145
	Problemfamilier.	146
	Personer med psykososiale og mentale funksjonshemninger.	147
5.7	Nettverksmobilisering	147
5.8	Primærforebygging/primærintervensjon	148
	Selvbærende sosiale prosesser	149
	Lokalmiljøarbeid	149
	«Naturlige hjelpere» og profesjonell hjelp.	150
	Konvoimodellen	151
5.9	Sekundærforebygging/sekundærintervensjon	151
	Familierrådslag	152
	Støttegrupper og selvhjelpsgrupper	153
	Miljømessig ressurskobling	154
5.10	Tertiærforebygging/tertiærintervensjon.	154
	Behandlingsorientert nettverksintervensjon	154
5.11	Nettverksutvikling	157
	Frivillighet og støttekontakt.	157
5.12	Helse	159
	Støtte og kraften i sosiale relasjoner	159
	Støtte som opplevelse – det fenomenologiske perspektivet	160
	Livskvalitet og mental helse	161
	Sosial kapital og fysisk sykdom	162

	Sosial kapital og dødelighet	163
	Lokale omgivelser og helse.	164
	Makrosammenhenger	165
	Støtte og helse	166
5.13	Nettverk, sosial kapital og helse – generelle sammenhenger . .	168
	Hva kommer først – nettverk eller helse?	169
Kapittel 6 Nettverk og sosial kapital blant barn og ungdom		171
6.1	Vennskap og relasjoner blant barn	171
	Barns nettverk	171
	Norske nettverksundersøkelser blant barn	173
	Foreldrekvaliteter.	174
6.2	Ungdoms sosiale nettverk	176
	Venner.	178
	Yttergrupper	180
	Fiktivt sosialt press.	181
6.3	Nettverk som pedagogisk og sosial ressurs	182
	Styrken i svake bånd	185
	Støtte, buffer og belastning	186
	Sosial læring	187
6.4	Nye teknologier og sosiale medier	188
	Digital kommunikasjon og digitale arenaer	188
	Falske profiler og farlige forbindelser	190
	Det vanskelige nettet	190
	Kulturelt etterslep	191
Kapittel 7 Samfunnskapital		192
7.1	Sosial kapital på ulike nivåer	192
7.2	Tillit	195
7.3	Samfunnsutvikling.	199
7.4	Måling av sosial kapital	201
7.5	Hvordan flyver humlebien?	202
7.6	Hvordan går det med den sosiale kapitalen i samfunnet?	203
	Etnisk mangfold	207
Kapittel 8 Organisasjoner: nettverk og sosial kapital		209
8.1	Uformelle sosiale strukturer	209
8.2	Hvorfor nettverk og organisasjoner?	210
	Nettverksperspektiver	212
	Aktører og relasjoner	213
8.3	Nettverk innenfor organisasjonen	215

Yteevne	215
Lukkede og åpne strukturer	216
8.4 Organisatoriske nettverksanalyser – ONA	218
Strukturelle mål	221
8.5 Sosial kapital i organisasjoner	223
Sosial identitet og identifikasjon	225
Læring og innovasjon	226
8.6 Nettverk og ledelse	230
8.7 Innkapsling og forankring	233
Sosial konstruksjon og nyinstitusjonell teori	235
8.8 Koordinering	236
8.9 Nettverk mellom organisasjoner	237
Relasjoner mellom bedrifter	238
Nettverksparadokser	240
Kapittel 9 Kartlegging og analyse av nettverk: begreper og metoder	241
9.1 Variabelanalyse og nettverksanalyse	242
9.2 Individens nettverk	244
Ikke-spesifiserte kartlegginger	246
Spesifiserte kartlegginger	247
Fokuserte kartlegginger	248
Posisjons- og ressursgeneratorer	250
9.3 Relasjoner og relasjonsmønstre	251
Kvantitative analyseteknikker	252
Relasjonsmatriser	253
9.4 Strukturelle analyser	258
Tetthet og inkludering	258
Avstand, tilgjengelighet og sentralitet	261
Klikker, klynger og strukturell ekvivalens	262
Referanser	264
Stikkord	281

Forord

En av samfunnsvitenskapens oppgaver er å identifisere og begrepsfeste sosiale fenomener, slik at de kan studeres og forstås. Oftest forblir begrepene i fagterminologien, men noen ganger hender det at de reiser ut i samfunnet. *Sosialt nettverk* er eksempel på et begrep som har foretatt en slik reise.

I faglitteraturen finner vi sosiale nettverk omtalt første gang på midten av 1950-tallet. På norsk dukket begrepet opp i antropologisk og sosiologisk faglitteratur tidlig på 1970-tallet. Siden har det spredd seg, først til andre fag, og etter hvert også til allmennheten. Nå er det blitt en del av dagligspråket.

Nettverksbegrepet ble opprinnelig tatt i bruk for å beskrive sammenkoblinger av uformelle sosiale relasjoner i lokalmiljøer. Ganske raskt ble det også oppdaget som et nyttig hjelpemiddel i analyse av viktige sider ved enkeltpersoners situasjon. Psykiatere var blant de første som benyttet det slik, etterfulgt av sosialmedisinere og sosialarbeidere. Senere er bruksområdet ytterligere utvidet, ikke bare til ulike typer studier av «sosiale» nettverk, men også som et mer allment begrep. Økonomer og statsvitere snakker i dag også om nettverk, og vi kjenner begreper som *nettverksøkonomi*, *nettverksorganisering* og *nettverkssamfunnet*. Det er også utviklet en rekke avanserte metoder for å registrere, analysere og fremstille nettverksdata.

Med utviklingen av Internett fra 1990-tallet og utover vokste det også frem spesi-
fikke *nettverksteknologier*. I næringslivet ble slike teknologier ganske umiddelbart tatt i bruk for å koble sammen aktører og aktiviteter, som på denne måten kunne arbeide effektivt sammen uten å være på samme sted. Med fremveksten av sosiale medier, som Facebook, ble nettverksteknologier også tilgjengelige for folk flest. I løpet av de siste årene har de sosiale mediene fått en stadig viktigere plass i menneskers sosiale liv, og de utgjør nå en viktig del av det allmenne sosiale landskapet.

Nært knyttet til sosiale nettverk er det fenomenet som etter hvert er blitt kjent som *sosial kapital*, og som vi i kortform kan forstå som *ressurser tilgjengelig gjennom, eller som konsekvens av, uformelle relasjoner*. Forskningen har etter hvert dokumentert at tilgangen på sosial kapital er av avgjørende betydning, både for individer, organisasjoner og samfunn.

Formålet med boken er å formidle oppdatert kunnskap om nettverk og sosial kapital: hva sosiale nettverk er, hvordan de etableres og vedlikeholdes, hva slags konsekven-

ser de har i ulike faser av tilværelsen, hvordan sosial kapital bygges opp og fungerer på ulike nivåer, og hvordan moderne teknologi anvendes for å utvikle, håndtere og vedlikeholde relasjoner. Målgruppene for boken er fagfolk og studenter fra ulike fagområder: sosiologi, pedagogikk, statsvitenskap, organisasjonsfag, lærerutdanning, sosialt arbeid og helsefag.

Førrige utgave med samme hovedtittel kom ut i 2007 og var skrevet av undertegnede, sammen med professor Inge Bø ved Universitetet i Stavanger. Da det nå var aktuelt med en ny utgave, ble vi enige om at jeg skulle ta ansvaret for dette. Inge Bø har imidlertid lest og kommentert manuskriptet etter hvert.

Et par av kapitlene (2 og 9) har bare gjennomgått mindre endringer og oppdateringer, mens de øvrige er mer omarbeidet og delvis nyskrevet. Alle kapitlene er oppdatert med nye tall og nyere forskningsresultater. Det er også lagt mer vekt på bruken og betydningen av sosiale medier. Noe av teksten bygger i stor grad på bidrag som Inge Bø hadde hovedansvar for i den førrige utgaven. Dette gjelder særlig deler av kapittel 5 og det meste av kapittel 6.

Trondheim, mai 2015

Per Morten Schiefloe